

Laura OMUCIŃSKA*

Dorota JANISZEWSKA**

ODDZIAŁYWANIE MIAST KOSZALINA I SŁUPSKA NA POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO- GOSPODARCZEGO GMIN POMORZA ŚRODKOWEGO

Zarys treści: Celem badań była ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego w kontekście położenia wobec Koszalina i Słupska. Badaniami objęto gminy wiejskie i miejsko-wiejskie Pomorza Środkowego. Analizę przeprowadzono dla 2015 roku w oparciu o dane publikowane przez GUS. Dla określenia poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego w analizie uwzględniono pięć kategorii uwarunkowań tj.: demografię, infrastrukturę społeczną, finanse lokalne, rynek pracy, infrastrukturę techniczną. Poziom rozwoju społeczno-gospodarczego badanych gmin wyznaczono w oparciu o metodę miernika syntetycznego. Na podstawie uzyskanych wyników badane gminy podzielono na pięć klas o różnym poziomie analizowanego zjawiska. Zgodnie z wynikami gminy o wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego znajdują się w bliskim sąsiedztwie miast Słupska i Koszalina.

Słowa kluczowe: lokalny rozwój społeczno-gospodarczy, Pomorze Środkowe, oddziaływanie miast, Koszalin, Słupsk.

Wprowadzenie

Należy podkreślić, że ośrodki miejskie od tysięcy lat spełniały wiele funkcji wobec społeczności zamieszkującej ich granice oraz obszar znajdujący się w ich pobliżu. Wraz ze wzrostem gospodarczym, spowodowanym intensywnym rozwojem przemysłu, handlu oraz usług miasta zaczęło zamieszkiwać coraz więcej ludzi. W ten sposób miasta stały się centrum rozwoju społeczno-

---

* Absolwentka kierunku Gospodarka Przestrzenna, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

** Katedra Polityki Ekonomicznej i Regionalnej, Wydział Nauk Ekonomicznych, Politechnika Koszalińska

gospodarczego¹. Współcześnie determinanty rozwoju obszarów pozamiejskich są zróżnicowane i ustalenie jakie procesy wpływają na ich rozwój społeczno-gospodarczy jest trudne. Od maja 2004 roku, kiedy Polska wstąpiła do Unii Europejskiej, można zauważyć zachodzący proces konwergencji, czyli zmniejszenia dystansu dzielącego poziom rozwoju Polski i innych krajów Unii. wskazuje się na potrzebę odejścia od tradycyjnego rolnictwa i wizerunku wsi na rzecz wielofunkcyjnego rozwoju, wskazując, iż priorytetowym czynnikiem dynamizującym jej rozwój jest wspieranie działalności pozarolniczej².

Silne zróżnicowanie obszarów poziomu lokalnego w regionie w zakresie ekonomicznym i społecznym wpływa na warunki życia mieszkańców i możliwości wykorzystania lokalnego potencjału. Tempo rozwoju danego obszaru jest związane z relacją z otoczeniem – tereny położone bliżej miast w procesie urbanizacji przyjmują korzyści z nich płynące, takie jak miejsca pracy oraz rozbudowana infrastruktura techniczna i społeczna. W związku z tym można wyróżnić trzy kategorie obszarów:

- układy ściśle powiązane z dużym miastem – leżą w bezpośrednim sąsiedztwie miasta, stanowią strefę podmiejską, często silnie zurbanizowaną; w strukturze funkcjonalnej tych obszarów nasilają się funkcje mieszkaniowe, usługowe oraz przemysłowe;
- strefy w zasięgu oddziaływania dużego miasta – dostępność do miasta jest dobra; czerpią ze swojego położenia korzystny wpływ ekonomiczny;
- układy peryferyjne – najczęściej są monofunkcyjnymi obszarami o dominującej funkcji rolniczej, posiadające duży udział lasów; tereny te borykają się z wieloma problemami, takimi jak słaba dostępność komunikacyjna i kumulacja niekorzystnych zjawisk społeczno-gospodarczych³.

A. Czarnecki podkreśla wagę występujących między małymi miastami a ich otoczeniem związków funkcjonalnych, które nie pokrywają się z granicami administracyjnymi, ponieważ przestrzeń miejska oraz wiejska to powiązana ze sobą całość. Oddziałuje na siebie w takich sferach jak rynki zbytu, zatrudnienia, pracy, usług i innych, przy czym małe miasta wciąż pozostają w ramach tej definicji obszarami wiejskimi w związku z niejednokrotnym posiadaniem przez

---

¹ J. Słodczyk, *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, „Studia i Monografie Uniwersytetu Opolskiego”, Nr 298, 2001, s. 7.

² M. Dygas, K. Zawalińska, *Uwarunkowania ekonomiczne polityki rozwoju polskiej wsi i rolnictwa*, IRWiR PAN, Warszawa 2012, s. 11.

³ K. Heffner, *Problemy zagospodarowania przestrzeni wiejskiej*, (w:) *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki*, I. Nurzyńska, M. Drygas (red.), IRWiR PAN, Warszawa 2011, s. 179-180.

nie wiejskiego charakteru⁴. K. Heffner wskazuje na sposób przejścia z układu miejskiego do wiejskiego – nie jest on skokowy, a stopniowy, nazywany kontinuum miejsko-wiejskim⁵.

Problem oddziaływania miast na tereny sąsiadujące jest również przedmiotem teorii, wśród których można wymienić: teorię biegunów wzrostu⁶ i koncepcję rdzenie – peryferie⁷. Zgodnie z założeniami tych teorii region nie rozwija się równomiernie, a najwyższy wzrost występuje w jednym lub kilku punktach, zazwyczaj miastach, i oddziałuje na tereny otaczające. Przy czym im mniejsza odległość od miasta, tym większa siła oddziaływania.

Cel, zakres oraz metoda badań

Celem opracowania jest ocena poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego w kontekście położenia wobec Koszalina i Słupska. Badaniami objęto gminy wiejskie i miejsko-wiejskie Pomorza Środkowego. Z badań wykluczono gminy Gościno oraz Tychowo z uwagi na niepełne dane wynikające ze zmiany statusu tych jednostek w badanym okresie z wiejskich na miejsko-wiejskie. Analizę przeprowadzono dla 2015 roku w oparciu o dane publikowane przez GUS.

Dla określenia poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego w analizie uwzględniono pięć kategorii uwarunkowań tj.: demografię, infrastrukturę społeczną, finanse lokalne, rynek pracy, infrastrukturę techniczną. Uwzględniając przesłanki merytoryczne, a także dostępność danych statystycznych określono na podstawie wybranych cech prostych poziomy każdego z uwzględnionych uwarunkowań w badanych gminach.

Poziom uwarunkowań demograficznych wyznaczono na podstawie czterech cech prostych, tj.: gęstość zaludnienia, przyrost naturalny na 1000 ludności, saldo migracji na 1000 osób oraz ludność w wieku niemobilnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Poziom uwarunkowań w zakresie infrastruktury społecznej został określony uwzględniając trzy wskaźniki, tj.: liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę podstawową, liczba ludności przypadają-

---

⁴A. Czarnecki, *Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, IRWiR PAN, Warszawa 2009, s. 31

⁵K. Heffner, op. cit., s. 179-180.

⁶D. Sokołowski, *Funkcje centralne i hierarchia funkcjonowania miast w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, (za:) L. Ossowska, D. Janiszewska, *Podstawy gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014, s. 91.

⁷R. Domański, *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1993, s. 154.

ca na jedną ogólnodostępną aptekę oraz liczba przychodni przypadająca na 10 tys. mieszkańców. Uwzględniono tylko podstawowe elementy infrastruktury społecznej charakterystyczne dla poziomu gminnego. Poziom uwarunkowań w zakresie finansów lokalnych określono uwzględniając⁸ wynik operacyjny na 1 mieszkańca, samodzielność finansową (udział dochodów własnych w dochodach ogółem), dochody gminy na 1 mieszkańca oraz zadłużenie gminy (udział zobowiązań ogółem w dochodach ogółem). W zakresie uwarunkowań związanych z rynkiem pracy uwzględniono, takie wskaźniki jak: poziom bezrobocia, podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem. Natomiast poziom uwarunkowań w zakresie infrastruktury technicznej określono uwzględniając cztery cechy proste, tj.: relacja długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej, udział osób korzystających z sieci wodociągowej w ludności ogółem, udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w ludności ogółem oraz udział osób korzystających z sieci gazowej w ludności ogółem.

Zarówno poziom potencjałów cząstkowych, jak i ogólny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego wyznaczono wykorzystując metodę miernika syntetycznego. Wybrane cechy proste znormalizowano przy pomocy procesu unitaryzacji, zastosowano następujące formuły⁹:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \min_i \{x_{ij}\}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \quad \text{dla stymulant,} \quad (1)$$

$$z_{ij} = \frac{\max_i \{x_{ij}\} - x_{ij}}{\max_i \{x_{ij}\} - \min_i \{x_{ij}\}} \quad \text{dla destymulant.} \quad (2)$$

Do wyznaczenia wartości wskaźników syntetycznych wykorzystano metodę bezwzorcową, polegającą na uśrednieniu znormalizowanych wartości cech prostych:

$$q_i = \frac{\sum_{j=1}^m z_{ij}}{m}, \quad (i = 1, 2, \dots, n); \quad \text{wartości } q_i \text{ należą do przedziału } (0,1). \quad (3)$$

⁸ Zob. *Wskaźniki do oceny sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego w latach 2014-2016*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2017, s. 6-9.

⁹ F. Wysocki, J. Lira, *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2003, s. 173-175.

Na podstawie wartości wskaźnika syntetycznego, jego średniej arytmetycznej oraz odchylenia standardowego podzielono badaną zbiorowość na pięć klas (I – bardzo wysoki poziom, II – wysoki poziom, III – średni poziom, IV – niski poziom, V – bardzo niski poziom¹⁰).

Oddziaływanie miast wyznaczono zasięgiem gmin I i II klasy zlokalizowanych w bezpośrednim sąsiedztwie największych miast regionu – Koszalina i Słupska. Zgodnie z teoriami oddziaływania miast założono, że im mniejsza odległość od miasta, tym większa siła oddziaływania na obszary otaczające.

Poziom uwarunkowań demograficznych

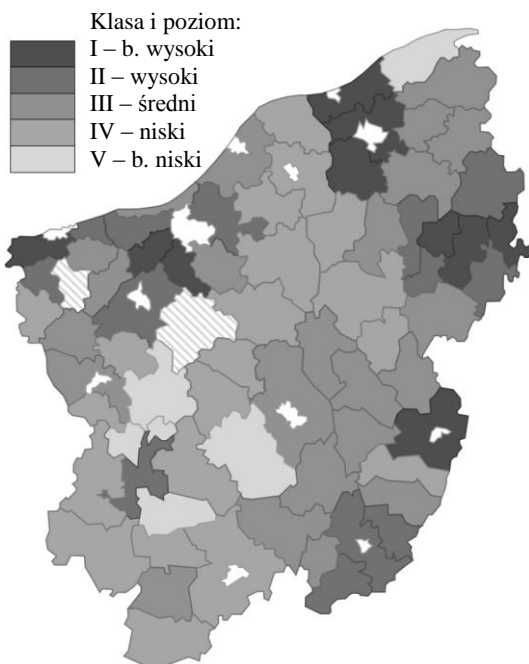
Cechy demograficzno-społeczne są podstawowym czynnikiem procesu rozwoju jednostek, ponieważ wpływają w sposób bezpośredni na ich rozwój poprzez większą liczbę ludności zamieszkującej teren. W efekcie prowadzi to do wzrostu przedsiębiorczości generującej miejsca pracy oraz zwiększonego zapotrzebowania na produkty i usługi przez mieszkańców. Ponadto liczba ludności występująca na danym obszarze wpływa również na infrastrukturę techniczną oraz społeczną – przy zwiększającej się liczbie ludności danego terenu potrzeba nowych urządzeń, budynków i instytucji powstaje samoistnie. Badany obszar jest jednym z najmniej zaludnionych w kraju. Wiąże się to z faktem, iż miasta na tym terenie są słabo rozwinięte, przemysł nie jest dominującą funkcją, a warunki glebowe nie stwarzają korzystnych warunków dla rolnictwa. Jedynie miejscowości nadmorskie charakteryzują się znacznym poziomem rozwoju poprzez funkcję turystyczną.

Na rysunku 1 przedstawiono rozkład przestrzenny miernika syntetycznego uwarunkowań demograficznych. Oceny uwarunkowań demograficznych dokonano uwzględniając cztery proste, tj.: gęstość zaludnienia, przyrost naturalny na 1000 ludności, saldo migracji na 1000 osób oraz ludność w wieku niemobilnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Wysoką wartością miernika syntetycznego odznaczają się tereny Kaszub, na co wpływ ma czynnik kulturowy wiążący się z tradycją posiadania wielodzietnych rodzin oraz pozostawianiem osób młodych w rodzinnych miejscowościach. Dla tej klasy średni przyrost naturalny wynosi ponad trzy narodzone osoby na jedną umierającą. Sytuacja ta gwarantuje zastępowalność pokoleń i jest wskazana dla prawidłowego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. W klasie pierwszej znalazły się również gminy zlokalizowane w okolicach miast, których oddziaływanie jest poddawane analizie. Świadczy to o sytuacji, w której młodzi ludzie w wieku produkcyjnym wypro-

¹⁰ L. Ossowska, *Renta położenia jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2012, s. 8.

wadzają się z miast do gmin im przyległych i właśnie tam zakładają rodziny. Zarówno Słupsk, jak i Koszalin są w sytuacji wyludniania się oraz „zalewania” okolicznych jednostek wiejskich. Fakt ten wskazuje na mniejszy rozwój miast na rzecz przylegających gmin, które na tej sytuacji korzystają.

Rysunek 1. Miernik syntetyczny uwarunkowań demograficznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

Tabela 1. Rozkład średnich wartości miernika dla uwarunkowań demograficznych

Wyszczególnienie	Gęstość zaludnienia	Przyrost naturalny na 1000 ludności	Saldo migracji na 1000 osób	Ludność w wieku niemobilnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Liczba jednostek
Klasa I	54,7	3,5	8,2	21,8	10
Klasa II	40,1	2,0	-0,1	22,8	13
Klasa III	31,8	0,0	-3,2	24,7	20
Klasa IV	27,9	-1,0	-6,6	27,0	23
Klasa V	23,0	-3,3	-7,8	30,0	5
Ogółem	35,5	0,2	-1,9	25,3	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

Większość badanych gmin znalazła się w klasie III (20 jednostki) i IV (23 jednostki). Gęstość zaludnienia gmin tworzących klasę III i IV wynosi około 28 osób. Natomiast przyrost naturalny w tych klasach ukształtował się na poziomie zerowym lub nieznacznie ujemnym. Gminy te nie wykazują tendencji do wzrostu gospodarczego popartego jego uwarunkowaniami demograficznymi, na co mogą wpływać takie cechy jak niekorzystny rynek pracy lub braki w odpowiedniej infrastrukturze zapewniającej mieszkańcom wysoką jakość życia. Taka sytuacja nie zachęca do pozostawiania na tych terenach lub zamieszkiwania ich przez nowych mieszkańców.

Najniższe wartości miernika syntetycznego natomiast odnotowano w pięciu gminach badanego obszaru – Ostrowice, Wierzchowo, Borne Sulinowo, Połczyn-Zdrój oraz Smołdzino. Gminy te charakteryzują się znacznym oddaleniem od większych ośrodków miejskich oraz niekorzystnymi zjawiskami demograficznymi. Dla obszarów tych średnia gęstość zaludnienia ukształtowała się na poziomie 23 osób/km² przy średniej dla całego obszaru przekraczającej 35 osób. Niekorzystnie ukształtował się również przyrost naturalny – na jedną narodzoną osobę przypadają ponad trzy zmarłe, podobnie w przypadku migracji – wskaźnik wynosi średnio -8, co świadczy o silnym wyludnianiu się obszarów tworzących klasę V. Porównując te wartości do malejącego wskaźnika przyrostu naturalnego oraz dużej liczby ludności w wieku poprodukcyjnym przypadającej na ludność produkcyjną, można wywnioskować, że młodzi ludzie z braku perspektyw na tych obszarach wyjeżdżają, zaludniając miasta lub obszary o wyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego (tab. 1).

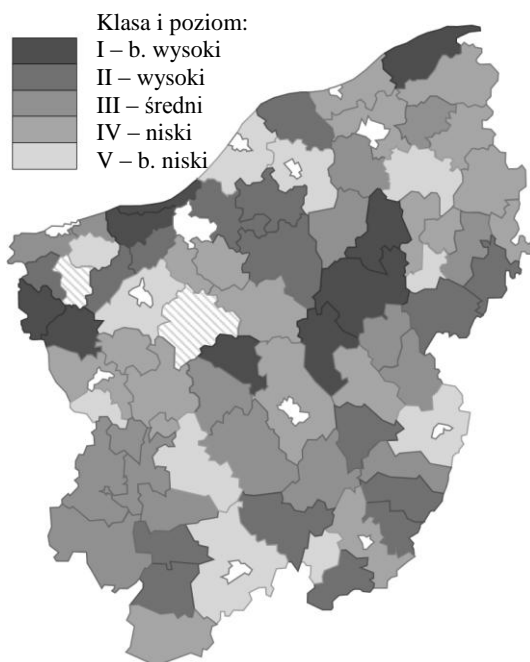
Poziom uwarunkowań w zakresie infrastruktury społecznej

Infrastruktura społeczna razem z infrastrukturą techniczną spełnia ważne funkcje w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego gmin. Jest jednym z najważniejszych czynników wpływających na poziom wykształcenia, zdrowia i kultury mieszkańców. Pod pojęciem infrastruktury społecznej znajdują się wszelkie urządzenia użyteczności publicznej, skierowanej bezpośrednio na zaspokojenie potrzeb mieszkańców, a więc urządzenia służące do tego celu, instytucje oraz pracownicy świadczący usługi. Należą do niej również sposoby organizacji funkcjonowania wymienionych wcześniej części składowych oraz obowiązujące prawo w tym zakresie¹¹.

¹¹ B. Pięcek, *Wpływ infrastruktury na rozwój przedsiębiorczości wiejskiej*, (w:) *Przedsiębiorczość wiejska w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, M. Kłodziński, B. Fedyszak-Radziejowska (red.), IRWiR PAN, Warszawa 2002, s. 208.

Na rysunku 2 przedstawiono przestrzenny rozkład miernika syntetycznego uwarunkowań w zakresie infrastruktury społecznej. Obejmuje on dostępne statystycznie dane w kwestiach: liczby uczniów uczących się w jednej szkole, liczby ludności przypadającej na jedną ogólnodostępną aptekę oraz liczbę przychodni na 10 tysięcy mieszkańców. W przypadku dwóch pierwszych wskaźników przyjęto, że bardziej pożądana jest niższa wartość zakładając, że im mniej liczna szkoła – tym lepsza jakość nauczania oraz im więcej aptek – tym łatwiejszy dostęp do leków posiada społeczność zamieszkująca obszar. W przypadku liczby przychodni wskazana jest jak najwyższa wartość, która wskaże na swobodny dostęp mieszkańców do opieki medycznej. Stworzone za pomocą miary syntetycznej klasy obrazują w jakim stopniu rozwoju w zakresie infrastruktury społecznej znajdują się jednostki badanego obszaru.

Rysunek 2. Miernik syntetyczny uwarunkowań w zakresie infrastruktury społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

W rozkładzie przestrzennym klas miernika syntetycznego wysokie i bardzo wysokie wartości odnotowano w 25 gminach tworzących klasę I (9 gmin) i II (16 gmin). Na jedną szkołę podstawową w gminach klasy I przypada 118 uczniów, natomiast klasy II – 136 uczniów, co może świadczyć o wyższej

jakości nauczania w tych placówkach, lepszym kontakcie nauczycieli z uczniami. Ponadto w klasach tych przypada najczęściej w porównaniu z pozostałymi klasami osób na jedną ogólnodostępną aptekę. Wartości tego wskaźnika w tych klasach przekraczają średnią dla całego badanego regionu. Dodatkowo w klasach tych odnotowano korzystną sytuację w zakresie liczby przychodni przypadających na 10 tys. mieszkańców, która również przekracza średnią dla całego badanego regionu.

Tabela 2. Rozkład średnich wartości miernika syntetycznego w zakresie infrastruktury społecznej

Wyszczególnienie	Liczba uczniów przypadająca na jedną szkołę podstawową	Liczba ludności przypadająca na jedną ogólnodostępną aptekę	Liczba przychodni przypadająca na 10 tys. mieszkańców	Liczba jednostek
Klasa I	118,4	3623,3	6,8	9
Klasa II	135,7	4153,4	4,1	16
Klasa III	188,7	3580,7	3,6	16
Klasa IV	124,6	1563,0	2,5	19
Klasa V	166,9	1252,3	1,5	11
Ogółem	146,9	2834,5	3,7	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

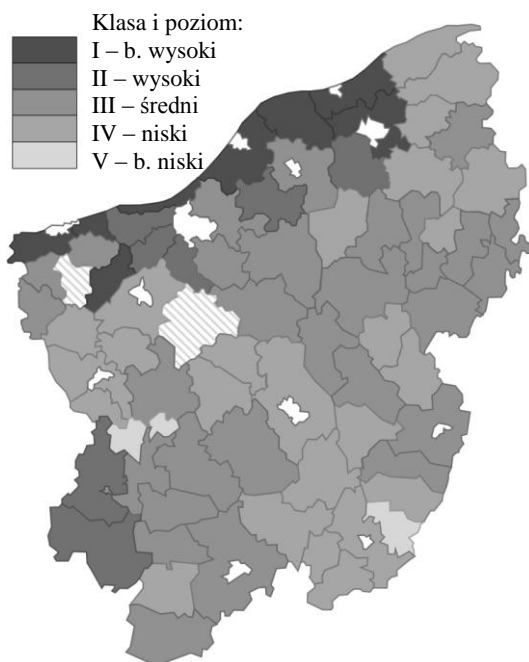
Natomiast klasy IV i V odznaczające się niskimi i bardzo niskimi wartościami miernika syntetycznego tworzą głównie gminy zlokalizowane w okolicach małych miast (łącznie 30 gmin). Świadczy to o niskim poziomie dostępności ludności tych obszarów do infrastruktury społecznej, co bezpośrednio wpływa na ich jakość życia. Mieszkańcy gmin sąsiadujących z jednostkami miejskimi w celu zaspokojenia podstawowych potrzeb z zakresu wyposażenia społecznego muszą zatem udać się do miasta. (tab. 2). Ogólnie rozkład klas jest asymetryczny oraz nie wykazuje tendencji do wyższych wartości w okolicach miast, których oddziaływanie jest badane. Jednak można zauważyć, iż gminy znajdujące się w okolicy Koszalina cechują się wyższym poziomem uwarunkowań w zakresie infrastruktury społecznej niż gminy znajdujące się w okolicy Słupska.

Poziom uwarunkowań w zakresie finansów lokalnych

Znaczący wpływ na rozwój poszczególnych jednostek mają samorządy lokalne, które poprzez racjonalne gospodarowanie swoimi zasobami oraz prowadzenie odpowiedniej gospodarki finansowej pomagają w tworzeniu odpowied-

nich warunków do rozwoju. Przyjmują one społeczeństwo jako podmiot swojej działalności, tworząc w ten sposób koncepcję rozwoju na szczeblu lokalnym, która w bezpośredni sposób wpływa na jakość życia mieszkańców. Wyznaczając miarę syntetyczną charakteryzującą finanse lokalne gmin posłużono się czterema wskaźnikami. Wynik operacyjny na jednego mieszkańca jest to możliwość pokrywania bieżących wydatków – bieżącymi przychodami gminy. We wszystkich gminach mówimy o deficycie operacyjnym, ponieważ są to wartości ujemne, czyli dochody nie pokrywają wydatków bieżących. Kolejnym wskaźnikiem obrazującym sytuację finansową gmin obszaru jest samodzielność finansowa, czyli udział dochodów własnych w dochodach ogółem. Obrazuje on w jakim stopniu gmina finansuje się ze swoich własnych środków, a w jakim korzysta z dochodów zewnętrznych. Następnymi cechami wchodzącą w skład miary syntetycznej dla oceny finansów lokalnych są dochody oraz zadłużenie gmin, które ze względu na braki w danych zostało uwzględnione dla 2014 roku.

Rysunek 3. Miernik syntetyczny uwarunkowań w zakresie finansów lokalnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

Najlepszą sytuacją finansową charakteryzują się gminy leżące w najbliższej odległości od morza. Niemal wszystkie z nich znajdują się w pierwszej

klasie miernika syntetycznego uzyskując najwyższe dochody oscylujące w granicach 6 tys. zł na jednego mieszkańca oraz samodzielności finansowej sięgającej 70% (tab. 3). Jednocześnie gminy te charakteryzuje najmniejsze zadłużenie wynoszące jedynie 40% przy średniej dla całego regionu wynoszącej 60%. Jest to związane z turystyczną funkcją tych gmin.

Tabela 3. Rozkład średnich wartości miernika syntetycznego uwarunkowań w zakresie finansów lokalnych

Wyszczególnienie	Wynik operacyjny na 1 mieszkańca	Samodzielność finansowa (%)	Dochody gminy na 1 mieszkańca	Zadłużenie gminy (%)	Liczba jednostek
Klasa I	-2137,6	70,6	6218,4	40	8
Klasa II	-1032,2	62,5	4408,3	30	7
Klasa III	-1604,0	47,3	3898,8	30	29
Klasa IV	-1192,5	37,5	3554,9	30	25
Klasa V	-1233,4	37,9	3196,5	160	2
Ogółem	-1439,9	51,1	4255,4	60	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

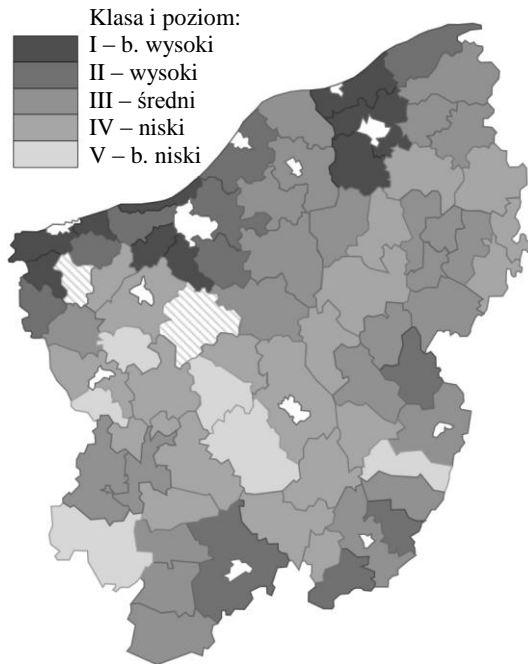
Na rysunku 3 zauważyć również można, iż klasa druga i trzecia miernika to gminy znajdujące się najczęściej w pobliżu miast Słupska i Koszalina. Na tej podstawie można ocenić, iż obszary te ze względu na bliskość ośrodka miejskiego oraz rynku pracy funkcjonującego w jego granicach oraz nadmorskich miejscowości, bogacą się poprzez zdobywanie środków finansowych, które pozwalają na dalszy ich rozwój. Zdecydowaną większość Pomorza Środkowego zajmują natomiast gminy klasy III i IV, które charakteryzują się średnim i niskim poziomem uwarunkowań związanych z finansami lokalnymi, w niektórych przypadkach wskazując na stagnację. Najniższe wartości wskaźników odnotowano w klasie V, do której należą jedynie dwie jednostki – gminy Ostrowice i Zakrzewo. Średnia samodzielność finansowa tych gmin ukształtowała się na poziomie niespełna 40%. Dochody są o połowę niższe, niż w gminach klasy I, a średnie zadłużenie sięga 160% budżetu. Gminie Ostrowice w związku z zadłużeniem sięgającym ponad 300% grozi rozwiązanie oraz włączenie do gminy Drawsko Pomorskie.

Poziom uwarunkowań w zakresie rynku pracy

Rynek pracy jest jedną z najważniejszych kwestii rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, ponieważ jego prawidłowe funkcjonowanie przyczynia się do zatrzymywania mieszkańców oraz gromadzenia środków, które mogą

zostać przekształcone na kapitał społeczny oraz techniczny. Atrakcyjniejsze dla inwestorów i potencjalnych pracodawców jednostki to takie, które posiadają dobrą dostępność komunikacyjną, kapitał ludzki oraz atrakcyjne dla ich branży zasoby. Teren Pomorza Środkowego nie posiada rozwiniętego przemysłu w związku z brakiem odpowiednich dla tego sektora zasobów oraz niekorzystnych do uprawy rolnictwa ziem, rynek pracy funkcjonuje w sposób zadawalający jedynie w pobliżu miast Koszalina, Słupska oraz Kołobrzegu (rys. 4).

Rysunek 4. Miernik syntetyczny uwarunkowań w zakresie rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).

W związku z niedostępnością danych o stopie bezrobocia dla poziomu gmin, do budowania miernika syntetycznego użyto poziomu bezrobocia, czyli procentowego udziału bezrobotnych zarejestrowanych w ludności produkcyjnej ogółem. Im mniejszy jest poziom bezrobocia, tym lepsza jest jakość życia osób zamieszkujących gminę, określono więc ten wskaźnik jako destymulantę. Kolejnym wskaźnikiem wchodzącym w skład miary jest poziom przedsiębiorczości – liczba wpisanych do systemu REGON podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym. Pozwala on ocenić jak aktywni są

mieszkańcy danego obszaru w zakresie przedsiębiorczości, a więc jest stymulantą. Ostatnim wskaźnikiem wchodzącym w skład miary jest udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem regionu. Obrazuje dostępny poziom zasobów pracy. Im udział jest większy, tym większe możliwości rozwojowe obszaru.

Tabela 4. Rozkład średnich wartości miernika syntetycznego uwarunkowań w zakresie rynku pracy

Wyszczególnienie	Poziom bezrobocia	Podmioty gospodarcze na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	Udział ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem	Liczba jednostek
Klasa I	6,5	231,1	65,6	9
Klasa II	8,0	130,5	65,3	11
Klasa III	10,0	114,6	64,4	25
Klasa IV	12,1	118,4	63,7	20
Klasa V	13,6	117,3	62,7	6
Ogółem	10,0	142,4	64,3	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> (1.06.2017).

Rozkład przestrzenny klas miernika syntetycznego dla poziomu uwarunkowań rynku pracy gmin badanego regionu przedstawiony na rysunku 4 wskazuje, iż najwyższe klasy miernika (pierwsza i druga – poziom bardzo wysoki i wysoki) znajdują się na północy regionu w okolicach dwóch oddziałujących miast oraz pasa nadmorskiego. Miasto Słupsk w zakresie badanych wskaźników wywiera szczególne oddziaływanie na najbliższe jej gminy – Słupsk, Ustka oraz Kobylnica. Związane jest to z faktem, iż gminy te stanowią bazę mieszkańców dojeżdżających do pracy do miasta. Natomiast w oddziaływaniu Koszalina znalazły się gminy Sianów, Manowo, Biesiekierz oraz Będzino i to one właśnie w pewnej części stanowią miejsca zamieszkania ludności pracującej w mieście. Dla miast nadmorskich charakterystyczny jest wysoki wskaźnik przedsiębiorczości i niski stopień bezrobocia (dla gminy Kołobrzeg również wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym). Związane to jest z małą powierzchnią tych gmin i rozwiniętą bazą turystyczną. Ze względu na ogólnokrajową poprawę zarobków i zwiększający się poziom życia Polaków baza ta jest nieustannie zwiększana i polepszana, aby sprostać wymaganiom coraz większej liczbie turystów nie tylko w sezonie, ale również poza nim. Zabiegi te wpływają na charakter rynku pracy tych gmin i dzięki swoim cechom wpływają również na poziom innych gmin znajdujących się w ich sąsiedztwie. Pozostała część obszaru charakteryzuje się średnim lub niskim poziomem (klasa III i IV) z wyjątkiem

gminy Wałcz, części powiatu złotowskiego oraz gminy Przechlewo, które należą do klasy drugiej. Dziewięć gmin obszaru znajduje się w piątej klasie miernika syntetycznego i posiadają jedną wspólną cechę – znajdują się w znacznej odległości od miasta.

Poziom uwarunkowań w zakresie infrastruktury technicznej

Jednym z czynników, który wpływa na sytuację ludności jest infrastruktura techniczna znajdująca się na danym terenie. Jednym z kluczowych elementów dla tej kwestii jest dostępność komunikacyjna oraz jakość dróg znajdujących się na obszarze. Jednak ze względu na braki w danych dla szczebla gminnego nie uwzględniono tych cech w mierniku syntetycznym. Do oceny przyjęto relację długości sieci kanalizacyjnej do sieci wodociągowej oraz udział ludności korzystającej z sieci: wodociągowej, kanalizacyjnej oraz gazowej w ludności zamieszkującej obszar ogółem. Ze względu na skomplikowany proces i charakter instalacji sieci gazowej, udział ludności z niej korzystającej jest niewielki na całym obszarze i wynosi jedynie 17,2% mieszkańców. Najlepiej rozwinięta jest sieć wodociągowa, gdzie korzystający z niej mieszkańcy to średnio 92,5% wszystkich mieszkańców badanego terenu.

Tabela 5. Rozkład średnich wartości miernika syntetycznego uwarunkowań infrastruktury technicznej

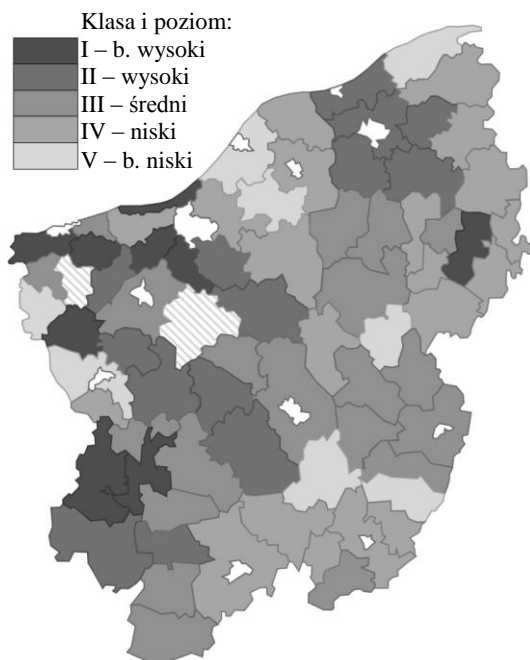
Wyszczególnienie	Relacja długości sieci kanalizacyjnej do wodociągowej	Udział osób korzystających z sieci wodociągowej w ludności ogółem	Udział osób korzystających z sieci kanalizacyjnej w ludności ogółem	Udział osób korzystających z sieci gazowej w ludności ogółem	Liczba jednostek
Klasa I	1,1	96,1	86,4	53,8	9
Klasa II	1,0	96,3	81,7	16,1	16
Klasa III	0,8	95,3	70,7	5,4	18
Klasa IV	0,5	91,9	58,2	5,1	20
Klasa V	0,5	82,8	43,2	5,8	8
Ogółem	0,8	92,5	68,0	17,2	71

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> (1.06.2017).

Na rysunku 5 przedstawiono przestrzenne rozmieszczenie klas miernika syntetycznego w zakresie infrastruktury technicznej badanego obszaru. Wyraźnie wskazuje on na asynchroniczne rozmieszczenie klas w środkowej części regio-

nu. Poziomem bardzo wysokim charakteryzują się gminy na trasie Koszalin – Kołobrzeg (co wskazuje na oddziaływanie miasta w tym zakresie) oraz gminy Sławoborze, Drawsko Pomorskie oraz Bytów. Średnia relacja długości sieci kanalizacyjnej do sieci wodociągowej na tych obszarach wynosi 1,1, co wskazuje na silniej rozwiniętą sieć kanalizacyjną, z której korzysta średnio 86% wszystkich mieszkańców gmin. Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej wynosi w klasie pierwszej średnio 96% ogółu, a z sieci gazowej korzysta niewiele ponad połowa mieszkańców. Zauważyć można również, że okolice miasta Słupska znajdują się w klasie o wysokim poziomie uwarunkowań, na co bezpośredni wpływ ma duże zapotrzebowanie ludności zamieszkującej te gminy na inwestycje w zakresie infrastruktury technicznej, włącznie z budową i remontem dróg.

Rysunek 5. Miernik syntetyczny uwarunkowań w zakresie infrastruktury technicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> (1.06.2017).

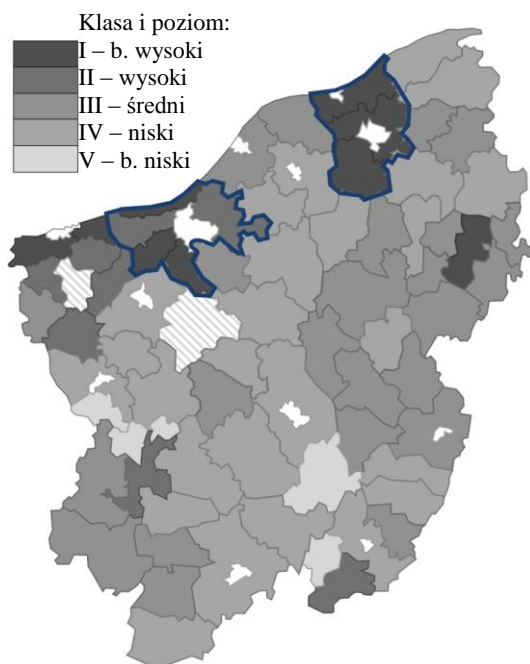
Osiem jednostek znalazło się w klasie o najniższym poziomie rozwoju i są to między innymi: Smołdzino (ze względu na nietypowe cechy tej gminy, znaczny udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni – teren Słowińskiego Parku Narodowego)) oraz część gmin znajdujących się między Słupskiem a Koszalinem.

Po raz kolejny zauważyć należy, iż inwestycje z tego zakresu częściej podejmowane są w pobliżu większych miast. Infrastruktura techniczna takich obszarów stanowi przedłużenie infrastruktury miejskiej. Łatwiej jest przyłączyć się do już istniejących sieci niż budować je od podstaw. Na obszarach podmiejskich jest zwykle więcej użytkowników urządzeń infrastruktury technicznej.

Obszar oddziaływania miast Koszalina i Słupska na gminy Pomorza Środkowego

Na podstawie mierników syntetycznych opisanych we wcześniejszej części opracowania zbudowano ogólną miarę syntetyczną, mającą na celu wyznaczenie zasięgu oddziaływania miast Koszalina i Słupska na tereny otaczające (rys. 6).

Rysunek 6. Ogólna wartość miernika syntetycznego wraz z obszarami oddziaływania miast

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL> (1.06.2017).

Na podstawie wyznaczonych pięciu klas rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego te znajdujące się w pobliżu miast posiadają wskaź-

niki rozwoju na poziomie bardzo wysokim oraz wysokim¹², co świadczy o znacznym wpływie bliskości tych jednostek na ich rozwój. Dla Koszalina obszary znajdujące się w zasięgu jego oddziaływania to gminy o bardzo wysokim poziomie rozwoju gospodarczego – Świeszyno, Biesiekierz oraz Mielno, oraz o wysokim poziomie – Sianów i Będzino. Kwestią sporną może być zasięg tego oddziaływania na zachód regionu, ponieważ znajduje się tam miasto Kołobrzeg, które w związku z rozwiniętą funkcją turystyczną oraz uzdrowiskową jest również punktem generującym wzrost sąsiadujących z nim gmin. Pod wątpliwość można również poddać gminę Mielno, która w 2016 roku uzyskała status miasta, gdyż ze względu na nadmorskie położenie (funkcja turystyczna) oraz niewielki obszar uzyskał wysokie wartości wskaźników.

Dla Słupska obszar oddziaływania zawiera się w trzech gminach, położonych na północ oraz południe od miasta – gminie Ustka, Słupsk oraz Kobylnica. Dla obu miast gminy w zasięgu oddziaływania są bazą siły roboczej – mieszkańcy tych gmin w pewnej części są pracownikami przedsiębiorstw i instytucji znajdujących się w miastach. W ten sposób działają na korzyść swoich gmin poprzez generowanie dochodów budżetowych oraz zgłaszanie popytu na urządzenia oraz usługi, budując tym samym kapitał społeczno-gospodarczy, przy jednoczesnym umniejszaniu wartości miast, które borykają się z procesem wyludniania oraz starzenia się.

Podsumowanie

Zgodnie z głównym celem w artykule dokonano oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin Pomorza Środkowego w kontekście położenia wobec Koszalina i Słupska. Z przeprowadzonych badań wynika, iż stopień rozwoju społeczno-gospodarczego danej gminy związany jest z odległością od najbliższego większego miasta.

Z przeprowadzonej agregacji wskaźników w zakresie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego Pomorza Środkowego wynika, iż gminy o bardzo wysokim i wysokim jego poziomie znajdują się w bliskim sąsiedztwie miast Słupska i Koszalina. Powodem lepszego rozwoju gmin w pobliżu poddawanych ocenie oddziaływania miast jest fakt, iż stanowią one miejsce zamieszkania dużej liczby ludności, która korzysta z usług tych miast oraz bardzo często w nich pracuje.

Im dalej od miast znajdują się gminy, tym niższe są ich wartości wskaźników, co świadczy o ich pogarszającym się poziomie rozwoju lub

---

¹² Por. L. Ossowska, *Zmiany poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie Pomorza Środkowego na tle gmin województw sąsiednich*, „Zeszyty Naukowe Wydziału nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej”, Nr 20 (2), s. 77-90.

stagnacji. Natomiast najsilniej rozwiniętą częścią badanego obszaru jest miasto Kołobrzeg oraz gminy je otaczające, na co wpływ ma silna pozycja turystyczna tego obszaru (turyści na tym obszarze to zarówno Polacy jak i obcokrajowcy) oraz uzdrowiskowa (turystyka działa w tym regionie przez cały rok).

Bibliografia

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL>, (1.06.2017).
2. Czarnecki A., *Rola urbanizacji w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, IRWiR PAN, Warszawa 2009.
3. Domański R., *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, PWN, Warszawa 1993.
4. Dygas M., Zawalińska K., *Uwarunkowania ekonomiczne polityki rozwoju polskiej wsi i rolnictwa*, IRWiR PAN, Warszawa 2012.
5. Heffner K., *Problemy zagospodarowania przestrzeni wiejskiej*, (w:) *Rozwój obszarów wiejskich w Polsce. Diagnozy, strategie, koncepcje polityki*, I. Nurzyńska, M. Drygas (red.), IRWiR PAN, Warszawa 2011.
6. Ossowska L., *Renta położenia jako determinanta rozwoju społeczno-gospodarczego obszarów wiejskich w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu, Poznań 2012.
7. Ossowska L., *Zmiany poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie Pomorza Środkowego na tle gmin województw sąsiednich*, „Zeszyty Naukowe Wydziału nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej”, nr 20 (2).
8. Pięcek B., *Wpływ infrastruktury na rozwój przedsiębiorczości wiejskiej*, (w:) *Przedsiębiorczość wiejska w Polsce i krajach Unii Europejskiej*, M. Kłodziński, B. Fedyszak-Radziejowska (red.), IRWiR PAN, Warszawa 2002.
9. Słodczyk J., *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*, „Studia i Monografie Uniwersytetu Opolskiego”, Nr 298, 2001.
10. Sokołowski D., *Funkcje centralne i hierarchia funkcjonowania miast w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, (za:) L. Ossowska, D. Janiszewska, *Podstawy gospodarki przestrzennej*, Wydawnictwo Uczelniane Politechniki Koszalińskiej, Koszalin 2014.
11. *Wskaźniki do oceny sytuacji finansowej jednostek samorządu terytorialnego w latach 2014-2016*, Ministerstwo Finansów, Warszawa 2017.
12. Wysocki F., Lira J., *Statystyka opisowa*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej w Poznaniu, Poznań 2003.

THE IMPACT OF KOSZALIN AND SŁUPSK ON THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT LEVEL OF MIDDLE POMERANIA COMMUNES

The aim of this research was an assessment socio-economic development level of Middle Pomerania communes in the context of location in relation to Koszalin and Słupsk. Rural and urban-rural communes of Middle Pomerania were included in the research. The analysis was carried out for 2015 based on data published by the Central Statistical Office of Poland. In order to determine the socio-economic development level of Middle Pomerania communes five categories of determinants were taken into account: demography, social infrastructure, local finance, labour market, technical infrastructure. The socio-economic development level was determined using the synthetic indicator. Based on the synthetic indicator the communes were divided into five classes with different levels of socio-economic development. Analysis showed that communes with high socio-economic development level were located near Słupsk and Koszalin cities.

Key words: socio-economic local development, Middle Pomerania, cities impact, Koszalin, Słupsk.